

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นมีสาเหตุและความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญคือ ปรัชญาแนวคิดที่เกิดขึ้นในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและประดิษฐ์กรรมต่างๆ รวมทั้งการสื่อสาร วิเชียร รักการ^{*} กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสังคมว่าเกิดมาจากสาเหตุภายในระบบสังคม และสาเหตุภายนอกกระบบสังคม สาเหตุภายในระบบ เช่น การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ต่างๆ ทั้งการประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ (Technological invention) เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม (Social invention) เช่น กฎหมายใหม่ ขนบประเพณีหรือธรรมเนียมใหม่ ลัทธิศาสนาใหม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ดังเช่นในสมัยพุทธกาล สังคมอินเดียเป็นสังคมที่ศาสนาพราหมณ์มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยนั้น แต่เมื่อพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้น สังคมอินเดียก็ได้กลายจากสังคมพราหมณ์ เปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมพุทธ

ทั้งนี้การสื่อสารกันในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของปรัชญาแนวคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือลัทธิ ศาสนาใหม่ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในระบบหรือได้รับมาจากนอกระบบสังคมก็ดี การสื่อสารนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมเกิดขึ้น ดังเช่นการสื่อสารที่ใช้ในการประกาศศาสนา และการสื่อสารในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของปรัชญาแนวคิดของศาสนาใหม่ที่ได้แพร่หลายไปทั่วสังคม

การเปลี่ยนแปลงสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาล

ก. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากประดิษฐ์กรรมทางสังคม คือ การเกิดศาสนาใหม่

เมื่อพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นและเริ่มตั้งมั่นในแผ่นดินอินเดีย นับแต่นั้นการเปลี่ยนแปลงสังคมในสังคมอินเดียก็ชัดเจนขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่เรื่องเฉพาะของปัจเจกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจากปुरुชนกลายเป็นอริยบุคคล มิใช่เรื่องเฉพาะตัว แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงสังคม ทำให้สังคมอินเดียเกิดการเปลี่ยนแปลงไป

^{*} วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย, (กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๒๕).

มากมาย ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม กล่าวคือ ในระดับบุคคลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจในชีวิตและเป้าหมายของชีวิต ในระดับสังคมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านทั้งในเชิงโครงสร้าง และในเชิงคตินิยม

๑. ในระดับบุคคล

การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล เช่น สิ่งกาลกะ คหบดีบุตร เปลี่ยนความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของตนเกี่ยวกับการไหว้ทิศทั้ง ๖^๒ พร้อมทั้งเวยวจาขอถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ไปจนตลอดชีวิต หลังจากที่ได้ฟังพระพุทธเจ้าทรงอธิบายการไหว้ทิศ ๖ ในอริยวินัย หรือธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ

อุบาลีคหบดีเปลี่ยนศาสนา หรือเปลี่ยนความเชื่อของตนจากศาสนาเชน ซึ่งมีนิครนถ์ นาฏบุตรเป็นเจ้าลัทธิ มาประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยในพุทธศาสนาอย่างอาจหาญในทันที หลังจากที่ได้ทำการสื่อสาร ด้วยวิธีไต่วาทะกับพระพุทธเจ้า เรื่องกรรมและโทษของกรรม โดยกล่าวย้ำเจตจำนงค์ในการเปลี่ยนศาสนาของตนถึง ๓ ครั้ง^๓

พระองคุลิมาลเถระ ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในพฤติกรรม และเป้าหมายของชีวิต หลังจากได้ยินพุทธดำรัสว่า “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านต่างหากจงหยุด”^๔ เมื่อโจรองคุลิมาลได้ทูลถามถึงนัยแห่งความหมายของข้อความนั้นแล้ว ได้กล่าวและกระทำดังนี้^๕

สมณะ นานจริงหนอ ท่านผู้ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่เสด็จมาถึงป่าใหญ่เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์ ข้าพระองค์นั้นจักละการทำบาป เพราะฟังศาสดาอันประกอบด้วยธรรมของพระองค์

โจรองคุลิมาลได้กล่าวอย่างนี้แล้ว ทิ้งดาบและอาวุธลงในเหวลึก มีหน้าผาชัน โจรองคุลิมาลได้ถวายเป็นพุทธบูชาทั้งสองของพระสุคต แล้วทูลขอบรรพชากับพระสุคต ณ ที่นั่นเอง

ชีวิตของพระองคุลิมาลเถระถือว่าเป็นตัวอย่างของฆาตกร หรือผู้เคยกระทำความผิดที่ดำเนินชีวิตผิดพลาด เมื่อเกิดจิตสำนึกก็สามารถพัฒนาตนได้ด้วยการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อขัด

^๒ คุรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒-๒๔๔/๑๕๕- ๒๑๘.

^๓ คุรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๘-๖๘ /๕๖- ๖๔.

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๘/๔๒๓.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๘/๔๒๔.

เกลาพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนนิสัย แก้ไขพฤติกรรมในทางกาย วาจา ใจ และปัญญา จนตั้งอยู่ใน
คุณธรรมชั้นสูงสุด หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้^๖

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างบุคคลอีกมากในพระไตรปิฎกที่ได้เปลี่ยนความคิด ความเชื่อ
ของตนเอง หรือเป้าหมายในชีวิตของตนเอง ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัย มีพระพุทธ
พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

๒. ในระดับสังคม

การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงทฤษฎี หรือ ความเชื่อ
ลัทธิ ทฤษฎี หลักการ ค่านิยม อุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิต^๗ ของทั้งสังคม
กล่าวคือ สังคมอินเดียที่ถูกกำหนดทิศทางด้วยความคิดของพวกพราหมณ์ผ่านความเชื่อในคัมภีร์
พระเวท ได้ถูกโต้แย้งอย่างมีพลังจากพุทธศาสนา^๘ ในขณะที่พราหมณ์สอนเรื่อง “อาตมัน” ว่าเป็น
ตัวตนที่ถาวร เป็นอมตนิรันดร์ พุทธศาสนาสอนเรื่อง “อนัตตา” ว่าคนเราไม่มีตัวตนที่ถาวรตายตัว
พราหมณ์กล่าวถึง “พรหมัน” ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์จะบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกับเทพเจ้า แต่พุทธศาสนา กล่าวถึง “นิพพาน” ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เป็น
เป้าหมายแห่งความดับลงซึ่งอุปาทานในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่าเป็นตัวเรา เป็นของๆ เรา ในขณะที่
พราหมณ์สอนให้เชื่อในอำนาจขององค์เทพเจ้าผู้ลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์ พุทธศาสนา กลับสอนให้
เชื่อมั่นในการกระทำของมนุษย์เองที่ไม่มีอำนาจของเทพองค์ใดมาแทรกแซงได้

ความเชื่อและคำอธิบายอันเป็นรากฐานนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อคำอธิบายปลีกย่อย
เกี่ยวกับชีวิตและสังคม รวมถึงกระทบต่อโครงสร้างสังคมที่ถูกกำหนดไว้ด้วยระบบความเชื่อตาม
ชุดคำอธิบายจากคัมภีร์พระเวท โครงสร้างสังคมที่ถูกกำหนดไว้ด้วยระบบบรรณะได้คลายออกเกิด
การกำหนดใหม่ด้วยระบบคุณค่าจากการกระทำ มิใช่เพราะชาติกำเนิด หรือเชื้อชาติ ฐานะทางสังคม
ดังที่ได้ทรงอธิบายให้การทวาทะและวาสนุฐะเรื่องความบริสุทธิ์ในวรรณะ ๔ ซึ่งปรากฏในอัครัญ
สูตรว่า

^๖ ศิริกาญจน์ ทัศนีย์ไตรเทพ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์:

ศึกษาเฉพาะกรณีพระองคุลิมาลเถระ, (๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๒),

<<http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=255177>>.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, ฉบับขยายความ พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙๓๕.

^๘ ประมวล เพ็งจันทร์, “อินเดีย: จากกำเนิดพุทธศาสนาถึงการปลดปล่อยอาณานิคม”, (๖ กันยายน
๒๕๕๒), <<http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999975.html>>.

การกล่าวว่าวาระที่ประเสริฐสุด คือวาระพราหมณ์เท่านั้น เพราะพราหมณ์เป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากโอรสของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม การกล่าวเช่นนั้นเป็นการกล่าวคู่พรหม และพูดเท็จ ฯลฯ ผู้ใดเป็นภิกษุ อหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในวาระ ๔ เหล่านั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า^๕

คำอธิบายความเป็นไปต่างๆ ในชีวิตที่เคยอธิบายด้วยเทวลิขิต ก็เปลี่ยนมาเป็นการทำความเข้าใจจากเหตุปัจจัยในทางสังคม ความตายตัวในรูปแบบและจารีตที่เคยถูกกำหนดด้วยความเชื่อในข้อกำหนดจากสวรรค์ ก็คลี่คลายมาเป็นการอธิบายด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลที่เป็นประจักษ์ ตัวอย่างเรื่องนี้เช่น เรื่องสถานภาพของสตรี สตรีในสมัยพุทธกาลมีสถานะดีขึ้นในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางศาสนาหรือทางสังคม พระพุทธองค์ทรงยกย่องและให้ความสำคัญแก่สตรีเสมอมนุษย์ และทรงยอมรับว่าสตรีมีศักยภาพในทางจิตวิญญาณทัดเทียมกับมนุษย์ในการบรรลุธรรม^๖ ดังที่ได้ทรงตอบพระอานนท์ในโคตมสูตร เมื่อพระอานนท์ทูลขอให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้บวช ดังนี้ว่า “อานนท์ มาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโศคาปตติผล สกทคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผลได้”^๗

นอกจากนี้คตินิยมตลอดจนวัฒนธรรมอีกหลายประการก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับสังคม เช่น วัฒนธรรมการกิน การบูชาัญญ การปฏิบัติต่อบุคคลในทิศทั้ง ๖ ซึ่งเป็นการแสดงหลักปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม หรือสถาบันที่สำคัญต่างๆ ในสังคมเช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับการปกครองของกษัตริย์ด้วย การเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าวนี้แทบจะกล่าวได้ว่าพลิกจากหน้ามือเป็นหลังมือเลยทีเดียว เป็นการเปลี่ยนแปลงจากฐานรากของระบบคิดและความเชื่อของสังคม อันเป็นผลมาจากประดิษฐกรรมทางสังคมในสมัยนั้น คือ เกิดศาสนาใหม่ นั่นก็คือพุทธศาสนานั่นเอง

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๖-๑๑๗/๔๓๘.

^๖ สโรชา คุณาธิปพงษ์, การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสตรีตามทัศนะของแม่ชีต้นสนีย์ เสถียรสุต, (๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๒), <<http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=255226>>.

^๗ อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๑/๓๓๓.

ข. การเปลี่ยนแปลงสองระดับจากการสื่อสาร

การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมจะเกิดขึ้นได้ ก็มาจากการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกก่อน โดยเริ่มตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลแรกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง จากนั้นเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว บุคคลกลุ่มแรกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงก็คือ พระปัญจวัคคีย์ ต่อมาไม่นานหลังจากยสกุลบบุตร ๑ และสหาย ๕๔ คน ออกบวชและบรรลุนิพพานแล้ว เกิดมีพระอรหันตสาวกยุคแรก ๖๐ รูป จึงทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา^{๑๒} และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขยายวงกว้างออกไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมตามมาดังกล่าวข้างต้น

การเปลี่ยนแปลงระดับปัจเจกตัวอย่างคือ เมื่อพระโกณฑัญญะได้ฟังธรรมจกกับปวัตตนสูตรในครั้งแรก ท่านได้ดวงตาเห็นธรรม^{๑๓} การเปลี่ยนแปลงในด้านสถานภาพของปัจเจกชนที่เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนสถานภาพจากความเป็นปุถุชน เป็นอริยชนทันที

เมื่อจำนวนพระอรหันตสาวกมีเพิ่มมากขึ้น และได้กระจายกันไปประกาศพระศาสนาในท้องถิ่นต่างๆ เท่ากับโอกาส และช่องทางที่เกิดการสื่อสารมีเพิ่มมากขึ้น และกระจายออกไปอย่างกว้างขวางในพื้นที่ต่างๆ ของสังคม จนสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมขึ้นได้ ดังเช่นการเปลี่ยนแปลงระบบการให้สถานภาพของบุคคลในสังคม จากสถานภาพที่ถูกกำหนดตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อันเนื่องมาจากชาติกำเนิดในระบบวรรณะ มาเป็นสถานภาพที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเนื่องมาจากการกระทำและศักยภาพในการบรรลุนิพพาน โดยไม่จำกัดชาติกำเนิด อายุ เพศ สถานภาพทางสังคมใดๆ การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น สิทธิและหน้าที่ ขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาทและสถานภาพ ตัวอย่างคือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหน้าที่และหลักปฏิบัติที่พึงมีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ในสังคมระหว่างศิษย์กับอาจารย์ มิตรสหาย พระราชากับข้าแผ่นดิน เป็นต้น

โดยปกติการสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นปกติวิสัยของคนทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น^{๑๔} ในการประกาศพระศาสนา พระบรมศาสดาก็ทรงต้องอาศัยการสื่อสารเช่นกัน เริ่มตั้งแต่การสื่อสารภายในพระองค์เอง และขยายขอบเขตของการสื่อสารออกไปสู่การสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ดังที่ก่อนที่พระองค์จะทรงสั่งสอน

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖/๒๔.

^{๑๔} สุวิทย์ ขาวนอก, ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮอย, วันชัย พลเมืองดี, เกรียงศักดิ์ พลอยแสง, “ภาษากับการสื่อสาร”, ภาษากับการสื่อสาร, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

บุคคลอื่น พระองค์ได้ทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยบัว ๔ เหล่า คือ (๑) อุคฆฏิตัญญู^{๑๕} คือ พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียวเป็นสัมมาทิฐิ (๒) วิปจิตัญญู คือ พวกที่มีสติปัญญาปานกลางเป็นสัมมาทิฐิ (๓) เนยยะ คือ พวกที่มีสติปัญญาน้อยเป็นสัมมาทิฐิ (๔) ปทปรมะ คือ พวกที่ไร้สติปัญญาเป็นมิจาทิฐิ แล้วจึงน้อมพระทัยไปเพื่อการแสดงธรรม หรือทำการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคลแต่ละประเภทนั้น^{๑๖}

อย่างไรก็ดีในสภาพสังคม คนทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานะภาพ สถานการณ์ เหตุการณ์แวดล้อมและบริบททางสังคมที่แตกต่าง ซึ่งส่งผลให้ต้องใช้การสื่อสารที่มีรูปแบบหรือลักษณะที่แตกต่างกันไป การประกาศพุทธศาสนาซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในสังคมอินเดียขึ้นนั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้การสื่อสารกับบุคคล เหตุการณ์ และบริบทที่แตกต่างกันทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระ วิธีการหรือช่องทาง และการกำหนดผู้รับสาร

ดังเช่นเมื่อทรงแสดงธรรมโปรดปัจฉิกคีย์ ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แสดงทางสายกลาง เพื่อให้ปัจฉิกคีย์เลิกจากบำเพ็ญทุกรกิริยาอันเป็นทางสุดโต่งสายหนึ่ง^{๑๗} ในขณะที่โปรดยสกุณบุตร ทรงแสดงอนุปปฟปิณฑ คือ เรื่องทาน สีล การออกจากกาม หรือเมื่อทรงแสดงธรรมโปรดอติชชุตติ ๓ พี่น้องซึ่งเคยบูชาไฟ ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ซึ่งกล่าวถึงเรื่องไฟ ว่าไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ^{๑๘} เป็นต้น

นอกจากนี้ในแง่ของบริบทของสังคม เมื่อแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป หลังจากที่ทรงส่งพระสาวก ๖๐ รูปไปประกาศพระศาสนาแล้ว พระองค์ได้ตรัสว่า “แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๑๙} พระองค์เสด็จไปแสดงธรรมโปรดชุตติ ๓ พี่น้องนั่นเอง เมื่อชุตติ ๓ พี่น้องพร้อมทั้งศิษย์ ๑,๐๐๐ คน บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงได้นำเหล่าพระสาวกเหล่านี้เข้าสู่กรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นพระราชอาหังก์แคว้นมคธซึ่งเป็นแคว้นใหญ่และทรงอิทธิพลแคว้นหนึ่ง^{๒๐} และในการโปรดครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารได้บรรลุโสดาบัน

^{๑๕} ในอุคฆฏิตัญญูสูตร กล่าวถึงบุคคล ๔ จำพวก คือ (๑) อุคฆฏิตัญญู (ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน) (๒) วิปจิตัญญู (ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ) (๓) เนยยะ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้) (๔) ปทปรมะ (ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงด้วยบทคือพยัญชนะ) ราชละเอียดใน อัง. จดก. (ไทย) ๒๑/๒๐๒/๑๓๓.

^{๑๖} พระจันทลี สิริปญโญ (อุโลสิต), “พุทธวิธีการสื่อสารภายในองค์การ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๗} ราชละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐- ๒๔.

^{๑๘} ราชละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๔.

^{๑๙} ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๑/ ๑๘๐.

^{๒๐} เสฐียร พันธงดี, พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติ ฉบับค้นพบใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๖.

ประชาชนทั้งหลายได้บรรลุธรรมนับแสนคนในการแสดงธรรมครั้งนั้น^{๒๑} ซึ่งแต่ละบุคคลล้วนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีบทบาท สถานะแตกต่างกันไป แต่ก็ส่งผลให้สังคมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกจึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ถึงลักษณะ หลักการ และหลักปฏิบัติของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารนั้นว่าเป็นอย่างใด เกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งนอกจากจะทำให้ได้ทราบถึงลักษณะ หลักการและหลักปฏิบัติของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว ยังจะทำให้ได้แนวทางในการสื่อสารตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ที่จะนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันซึ่งการสื่อสารมีบทบาท และความสำคัญต่อสังคมทั้งสังคมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในระดับปัจเจก และในระดับโครงสร้าง อันได้แก่ ระบบต่างๆ ในสังคมด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดจากการสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นมีหลายเหตุปัจจัย การศึกษาการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมนี้นี้ มุ่งเน้นที่ปัจจัยด้านการสื่อสารเท่านั้น

๑.๓.๒ การศึกษาวิเคราะห์การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากการสื่อสารของพระพุทธเจ้า และจากตัวอย่างการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖/๖๘.

๑.๓.๓ ศึกษาโดยใช้แหล่งข้อมูลภาคเอกสาร โดยมีแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่สำคัญ คือ โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ตลอดจนเอกสารด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เนื้อหาสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คืออะไร

๑.๔.๒ การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

มีลักษณะ รูปแบบ วิธีการอย่างไร

๑.๔.๓ การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการติดต่อส่งข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความเห็น ตลอดจนท่าทีความรู้สึกต่างๆระหว่างบุคคล เจตคติ ทักษะจากผู้ส่งไปยังผู้รับด้วยการใช้ถ้อยคำ กริยา ท่าทาง หรือสัญลักษณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน^{๒๒} หรือ หมายถึงการติดต่อระหว่างมนุษย์ในสังคม โดยจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอข่าวสารข้อมูล ความรู้ ความรู้สึกลึกซึ้ง ความต้องการ ตลอดจนความคิดเห็นให้รับรู้เรื่องราวร่วมกันและเกิดการตอบสนองระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

๑.๕.๒ การเปลี่ยนแปลงสังคม^{๒๓} หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มีผลทำให้วิถีคิด พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปหรือเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ว่าจะเล็กน้อย หรือใหญ่โตเพียงใดก็ตามถือได้ว่าเป็นเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะโดยถาวรหรือชั่วคราว วางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเองก็ตาม

๑.๕.๓ การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม หมายถึง การสื่อสารโดยการใช้ถ้อยคำ หรือกริยา ท่าทาง หรือสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะโดยอาศัยสื่อ หรือรูปแบบ ลักษณะ กระบวนการ

^{๒๒} “การสื่อสาร” (๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๒), <<http://aumaporn2530-3.blogspot.com/>>.

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, สนธิ สมักรการ, “ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒), <<http://isc.ru.ac.th/data/PS0002165.doc>>.

ในการสื่อสารใด ทั้งโดยมีเจตนาหรือไม่เจตนา ที่มีผลทำให้วิถีคิด พฤติกรรมของคนในสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เปลี่ยนแปลงไป หรือเกิดความแตกต่างขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น จะมากหรือน้อยเพียงใด ถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม วางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเองก็ตาม

๑.๕.๔ เนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนทั้งในส่วนที่เป็นหลักการและหลักปฏิบัติ ที่พระพุทธเจ้าหรือพระสาวกนำมาสื่อสารอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผู้รับสาร วัตถุประสงค์และบริบทในการสื่อสารแล้วมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม

๑.๕.๕ ลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม หมายถึง ช่องทางการสื่อสาร หรือลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสาร โดยอาศัยสื่อบุคคลเป็นหลักซึ่งทำการสื่อสารในลักษณะของมุขปาฐะ โดยใช้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาในลักษณะต่างๆ รวมทั้งการสื่อสารวิธีพิเศษอื่นใดอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสาร วัตถุประสงค์และบริบทในการสื่อสาร แล้วมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม

๑.๕.๖ ผู้รับสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นบุคคล (ที่มีนัย) สำคัญ (key person) ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมในพระไตรปิฎกนี้ ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้นดังนี้

๑.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

๑.๖.๑.๑ วิเชียร รักการ^{๒๔} กล่าวว่า สังคมมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในสภาพที่หยุดนิ่ง หากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ดังนั้นแนวโน้มโดยทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) จะเกี่ยวข้องกับระดับพฤติกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึงการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ การแสดงออกต่างๆ ที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์ของสมาชิกสังคม อย่างไรก็ตามสังคมจะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแบบที่เรียกว่า เปลี่ยนแปลงอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ หากการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์

^{๒๔} วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย.

ย่อยๆ (Social relations) โดยทั่วไป เช่น ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ เป็นต้น และถ้าความสัมพันธ์ต่างๆ ไปที่กล่าวถึงนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เป็นเวลานานๆ ก็อาจมีผลทำให้ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบแผนหรือความสัมพันธ์ระดับโครงสร้างของสังคมจริงเปลี่ยนแปลงไปได้ซึ่งก็ถือว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันแล้ว

วิเชียรกล่าวถึงเครื่องชี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถพิจารณาโดยมุ่งพิจารณาในระดับพฤติกรรมของบุคคล คือการประพฤติปฏิบัติของบุคคลหรือกลุ่มคนนั่นเอง ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะมีลักษณะบทบาท (Role) ที่ถูกกำหนดโดยสถานภาพทางสังคม

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พิจารณาได้ ๒ ประการใหญ่ คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากภายในระบบของสังคมเอง และสาเหตุที่มาจากภายนอกของระบบของสังคม สาเหตุภายในระบบ แบ่งได้ ๒ ประการ คือ (๑) การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ได้แก่ การประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ (Technological invention) เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม (Social invention) เช่น กฎหมายใหม่ ขนบประเพณีหรือธรรมเนียมใหม่ ลัทธิศาสนาใหม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป (๒) การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมได้อย่างไม่ครบถ้วน (Imperfect socialization) ทำให้ผู้เยาว์ที่จะเป็นสมาชิกของสังคมต่อไปขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคม อันมีผลต่อพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้

ส่วนสาเหตุที่มาจากภายนอกของระบบของสังคมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการติดต่อกัน โดยตามปกติจะมีการปะทะสังสรรค์กันระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่เข้ามาติดต่อกัน การเปลี่ยนแปลงจากสาเหตุนี้จำแนกออก ๒ ประการ คือ (๑) การแพร่กระจาย (Diffusion) หมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น การที่วัฒนธรรมแตกต่างกันมาปะทะกันก็จะเกิดการเปรียบเทียบ และวัฒนธรรมเด่นก็จะแผ่กระจายออกไป เมื่อคนส่วนใหญ่เห็นว่าดีก็จะรับเอามาปฏิบัติ การสื่อสาร การคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วในปัจจุบัน มีส่วนช่วยทำให้การแพร่กระจายเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น (๒) การยืมทางวัฒนธรรม (Cultural borrowing) ซึ่งมีลักษณะของการแลกเปลี่ยน (Exchange) โดยเมื่อมีการยืมแล้วก็จะมีการนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมนั้น

๑.๖.๑.๒ พิมล พุพิพิธ^{๒๕} กล่าวถึงตัวบ่งชี้มิติการเปลี่ยนแปลงว่าอาจพิจารณาได้ใน ๖ ลักษณะ ได้แก่ (๑) ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง (Identity of Change) โดยระบุได้ว่าเปลี่ยนไปในเรื่องใด สิ่งใดเป็นสาเหตุ (๒) ระดับของการเปลี่ยนแปลง (Level of Change) เช่น ระดับปัจเจก ระดับสังคม (๓) ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Duration of Change) กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงระยะสั้น ปานกลาง หรือระยะยาว (๔) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction of Change) คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทิศทางใด ก้าวไปข้างหน้า ถอยหลัง ดีขึ้นหรือเลวลง (๕) ความเข้มข้นของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude of Change) เป็นการพิจารณาขนาดหรือปริมาณของการเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้นว่าเกิดขึ้นมากหรือน้อย เปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างหรือบางส่วน เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูป หรือปฏิวัติ (๖) ความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) การเปลี่ยนแปลงนั้นช้าหรือเร็วแค่ไหน เปลี่ยนบ้างหยุดบ้างหรือต่อเนื่องกันไป

พิมลกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงสรุปได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เน้นรูปแบบ ความสัมพันธ์ บทบาท การทำหน้าที่ต่างๆ ในเชิงสังคม (๒) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบวัฒนธรรม เน้นส่วนประกอบย่อยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ยากกว่า เช่น วัฒนธรรมการกิน การนอน การทำงาน การใช้ห้องน้ำ เป็นต้น โดยมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ การประดิษฐ์ (Invention) การค้นพบ (Discovery) การเผยแพร่ (Diffusion) การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (Acculturation / Culture Contact) การกลืนกันทางวัฒนธรรม (Assimilation) ทำให้ทันสมัย (Modernization) และนวัตกรรม (Invention)

๑.๖.๑.๓ แมก เวเบอร์ (Max Weber)^{๒๖} อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า ภายใต้สังคมที่ใช้ความมีเหตุผลจะทำให้บุคคลมีความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่น สุจริต ยอมรับสิ่งใหม่และสามารถเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ เวเบอร์เชื่อว่า อิทธิพลของความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพของคนในสังคมภายใต้สภาวะดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา ซึ่งอีวีเรทท์ อี เฮเกน (Everett E. Hagen)^{๒๗} ก็ได้เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมอาจทำได้จากเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของคนในสังคม

^{๒๕} พิมล พุพิพิธ, สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, (๑๘ มีนาคม ๒๕๕๓),

<<http://www.phanom.ru.ac.th/master/ma6/ps710/PS710Pimon.doc>>.

^{๒๖} แมก เวเบอร์, “ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒),

<<http://isc.ru.ac.th/data/PS0002165.doc>>.

^{๒๗} อีวีเรทท์ อี เฮเกน, “ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒),

<<http://isc.ru.ac.th/data/PS0002165.doc>>.

ความคิดเห็นโดยภาพรวมในการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ได้ทบทวนมานี้ ให้น้ำหนักไปในด้านการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เชื่อมโยงกับ หรือเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพของคนในสังคม โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพนั้น สาเหตุหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่ออันเป็นผลมาจากการเกิดการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม เช่น เกิดศาสนาใหม่ และโดยกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงย่อมต้องมีการแพร่กระจายสิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้น นั่นคือขั้นตอนของการสื่อสารนั่นเอง การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมนี้ ทำให้ได้ทราบถึงลักษณะและเครื่องชี้หรือตัวบ่งชี้การการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนิยามศัพท์ และการวิเคราะห์

๑.๖.๒ วรรณกรรมและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๒.๑ สมชัย ศรีนอก และอนุภูมิ โชวเกษม^{๒๔} ได้อธิบายพระพุทธศาสนากับการสื่อสารว่า หน้าที่ของพุทธวิธีการสื่อสารก็คือ การช่วยให้มนุษย์รู้จักปัญหาและรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่การที่จะให้ผู้รับสารเชื่อถือและยินดีจะปฏิบัติตามหรือไม่นั้น ผู้ทำหน้าที่ส่งสารที่ดีต้องเพียบพร้อมสมบูรณ์ทั้งคุณสมบัติภายใน (อัตตหิตสมบัติ) ทั้งคุณสมบัติภายนอก (ปรหิตสมบัติ) จึงจะสามารถสร้างความเชื่อถือให้เกิดแก่ผู้รับสารได้ ซึ่งในพุทธธรรมเรียกผู้ส่งสารเช่นนี้ว่า กัลยาณมิตร (ปรโตโมหะ) ของผู้รับสาร

พุทธวิธีการสื่อสาร เป็นการสื่อสารทั้งระบบโดยจะสังเกตได้จากขั้นตอนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่เริ่มด้วยการเรียนรู้ (ปริยัติ) ปัญหาชีวิตสู่วิธีการแก้ปัญหา (ปฏิบัติ) เพื่อให้ชีวิตมีอิสรภาพ (ปฏิเวธ) ซึ่งล้วนอยู่ในระบบการสื่อสารทั้งสิ้น

๑.๖.๒.๒ พระจันทลี สิริปญโญ (อุโลสิต)^{๒๕} ได้กล่าวถึงการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal communication) ในพุทธวิธีการสื่อสารภายในองค์การ ว่าเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับตนเองในลักษณะของการคิดคำนึงหรือใคร่ครวญ ก่อนตัดสินใจที่จะพูดหรือจะลงมือกระทำ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญและมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์และนำไปสู่พื้นฐานที่ดีควรจะเกิดขึ้นก่อนการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชน

^{๒๔} สมชัย ศรีนอก และอนุภูมิ โชวเกษม, “การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร”, ภาษากับการสื่อสาร, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

^{๒๕} พระจันทลี สิริปญโญ (อุโลสิต), “พุทธวิธีการสื่อสารภายในองค์การ”.

๑.๖.๒.๓ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต^{๓๐} พบว่า การสื่อสารภายในมีอิทธิพลมาจากอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ กระทบกัน ทำให้การสื่อสารภายในตนเองเกิดขึ้น ๖ ทาง ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ

๑.๖.๒.๔ นายธวัชกร กิรติเสถียร ศึกษาการใช้วาจาเพื่อการสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท^{๓๑} พบว่าการบรรลุเป้าหมายของการใช้วาจาขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้ภาษา การเลือกคน การเลือกแคว้น การใช้ภาษาพูด และการใช้ภาษากาย ด้านการประยุกต์ใช้วาจาในวิถีชีวิตประจำวันนั้น พบว่า คำสอนของพระศาสดาสามารถนำพาชีวิตของผู้ปฏิบัติตามให้เข้าถึงความสงบสุขได้ในสองระดับ กล่าวคือ การปฏิบัติที่ถูกต้องดังงามต่อตนเอง ต่อญาติมิตร บริวาร และสังคม ก่อปรด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง รู้ว่าชีวิตคืออะไร ควรดำเนินชีวิตให้เป็นสุขอย่างไร และรู้วิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี อีกประการหนึ่งคือ การดำรงชีวิตให้อยู่เหนือปัญหาทั้งปวง รู้เท่าทันความเป็นจริงว่า ความสุขที่แท้จริงของชีวิตคืออะไร เส้นทางดำเนินสู่ความสุขที่แท้จริงเข้าถึงได้อย่างไร

๑.๖.๒.๕ พระมหาวัณชชัย วชิรญาณโณ (โคตรชุม) ได้ศึกษาวิเคราะห์อวัจนภาษาเพื่อการสื่อสารและการเผยแผ่พุทธธรรม ศึกษาเฉพาะกรณี : คัมภีร์ทีฆนิกาย สุตตันตปิฎก^{๓๒} พบว่าอวัจนภาษา คือ ภาษาที่ไม่ใช่คำพูด เช่น การแสดงท่าทางต่างๆ เป็นต้น ซึ่งมนุษย์ใช้เพื่อการสื่อสารควบคู่กับภาษาพูดมาแต่โบราณ ในปัจจุบันนักวิชาการได้แบ่งอวัจนภาษาที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็น ๗ ประเภท คือ (๑) เทศภาษา คือ การใช้พื้นที่และระยะห่างเพื่อการสื่อสาร (๒) กาลภาษา คือ การใช้เวลาเพื่อการสื่อสาร (๓) ภาษาท่าทาง คือ การแสดงกิริยาท่าทางต่างๆ เพื่อการสื่อสาร (๔) ภาษากายภาษา คือ การใช้รูปร่างหน้าตาเพื่อการสื่อสาร (๕) สัมผัสภาษา คือ การใช้การสัมผัสทางกายเพื่อการสื่อสาร (๖) ปริภาษา คือ ลักษณะของเสียงที่ใช้ในการสื่อสาร (๗) วัตถุภาษา

^{๓๐} พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๓๑} ธวัชกร กิรติเสถียร, “ศึกษาการใช้วาจาเพื่อการสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๒} พระมหาวัณชชัย วชิรญาณโณ (โคตรชุม), “ศึกษาวิเคราะห์อวัจนภาษาเพื่อการสื่อสารและการเผยแผ่พุทธธรรม ศึกษาเฉพาะกรณี : คัมภีร์ทีฆนิกาย สุตตันตปิฎก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

คือ การใช้วัตถุสิ่งของเพื่อการสื่อสาร อวัจนภาษาที่แสดงออกบางอย่างมีความคล้ายคลึงกัน บางอย่างมีความแตกต่างกัน ทั้งลักษณะของอวัจนภาษาและความหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันของแต่ละสังคมวัฒนธรรม อวัจนภาษาสามารถบอกให้ทราบถึงลักษณะต่างๆ ของผู้แสดง เช่น สถานภาพ บุคลิกลักษณะภายนอก รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกภายใน

ในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ลักษณะของอวัจนภาษามีปรากฏแตกต่างกันไปตามแต่ความเหมาะสมกับผู้ฟัง อวัจนภาษาที่มีปรากฏมากคือ ภาษาท่าทาง อวัจนภาษาต่างๆ ที่ทรงแสดงใช้เพื่อแทนคำพูดบ้าง เสริมคำพูดบ้าง เพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟัง ให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา น้อมใจไปตามกระแสธรรมะที่พระองค์ทรงแสดง มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ธรรมะในแง่เป็นกุศโลบายเพื่อเข้าหาผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังเข้าสู่ความสนใจในเนื้อหาของธรรมะ

๑.๖.๒.๖ พระฉลวย อุตุตโม (กำแพงนิล) ได้วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า^{๓๓} ผลการวิจัยพบว่า การตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้นพระองค์ทรงยึดถือหลักการปฏิบัติ ๓ ประการ คือ (๑) หลักปัญญา (๒) หลักเมตตา และ (๓) หลักอุบายโกศล โดยที่หลักปัญญานั้นเป็นหลักเป้าหมายของพระองค์ ในการตรัสตอบปัญหาแก่บุคคลทุกครั้ง เป้าหมายของพระองค์อยู่ที่เพื่อให้ผู้ถามนั้นเกิดปัญญารู้แจ้งสภาวะความจริงในสิ่งนั้น โดยทรงมุ่งเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้ถาม ส่วนหลักเมตตา คือ หลักทำดีหรือปฏิบัติสัมพันธ์ของพระองค์ ที่พระองค์ทรงปฏิบัติต่อผู้ถามด้วยท่าทีที่เป็นกัลยาณมิตรอย่างสม่ำเสมอทุกชนชั้นวรรณะ ด้วยความเอ็นดูเพื่อให้เกิดปัญญา และในส่วนของหลักอุบายโกศล คือ หลักศิลปะหรือวิธีการนำผู้ถามเข้าสู่หลักเป้าหมาย คือ เกิดองค์ความรู้ที่เป็นปัญญาสัมมาทิฐิ พระองค์ทรงใช้หลักการทั้ง ๓ นี้ สัมพันธ์กันเสมอ

ส่วนรูปแบบการตอบปัญหานั้นมี ๔ รูปแบบ คือ (๑) เอกังสพยากรณ์ เป็นการตอบสั้นตรงๆ ประเด็นเดียว ยืนยันตรงประเด็นเดียวแ่งเดียว (๒) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ เป็นการตอบแบบย้อนถามกลับ คือ ตรัสตอบย้อนกลับผู้ถาม เพื่อชักใช้ไล่เลียง นำผู้ถามเข้าสู่คำตอบของเขาเอง (๓) วิทชชพยากรณ์ เป็นการตอบแยกแยะประเด็นต่างๆ ให้เห็นชัด และ (๔) ฐปนิยะ เป็นรูปแบบนิ่งห้าม พักไว้ ไม่ตอบ เมื่อปัญหามีลักษณะชวนทะเลาะ เป็นปัญหาไกลตัวและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ถาม รูปแบบทั้ง ๔ นี้ มีขั้นตอนในการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เพื่อใช้ให้เหมาะสมกับอุปนิสัย บุคคล สภาพการณ์ สิ่งแวดล้อม และเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของผู้ถาม

^{๓๓} พระฉลวย อุตุตโม (กำแพงนิล), “วิเคราะห์วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

นอกจากนี้ยังพบว่า การตรัสตอบปัญหาของพระพุทธองค์แต่ละครั้ง มีลักษณะที่โดดเด่นใน ๔ ลักษณะ คือ (๑) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ คือ เปิดโอกาสให้อิสราภาพทางปัญญาแก่ผู้ถามอย่างเต็มที่ (๒) ตอบแบบสายกลาง คือ ตรัสตอบตามเหตุปัจจัยที่เป็นจริง และสอดคล้องกับสถานะของกฎธรรมชาติ (๓) มุ่งการนำสู่หลักปฏิบัติ คือ ทรงมุ่งให้สาระแก่นธรรมนำสู่การปฏิบัติ เพื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้ถาม และ (๔) ไม่มุ่งเอาแพ้เอาชนะทางทฤษฎี คือ ไม่มุ่งใช้วาทีหักล้างคู่สนทนาโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่คู่สนทนาจะได้รับ หากจะมีโต้แย้งก็แย้งด้วยเหตุผล เพื่อสร้างสรรค์ทางแห่งปัญญา

ในส่วนเนื้อหาสาระหลักธรรมในการตรัสตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า นั้น พบว่ามี ๒ ลักษณะ คือ หลักธรรมที่ทรงสอนให้ละ และหลักธรรมที่ทรงสอนให้เจริญ (๑) หลักธรรมฝ่ายอกุศล เช่น ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฐิ และอวิชชา เป็นต้น ทรงแนะนำให้ใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้แจ้งซึ่งโทษของอกุศลตามความเป็นจริง เพื่อละอกุศลทั้งปวงเหล่านี้ (๒) หลักธรรมฝ่ายกุศล เช่น สติปัญญา ความเพียร ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ มหาสติปัฏฐาน ๔ มรรคมีองค์ ๘ อริยสัจ ๔ เป็นต้น ทรงแนะนำให้เจริญให้มาก เพื่อเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน

๑.๖.๒.๓ พระมหาศรีสุพรรณ อุดตทิโป (กานนท์) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ วาจาสุภาษิตที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย^{๓๔} พบว่า ประโยชน์ที่เกิดจากการกล่าววาจาสุภาษิต ทำให้ผู้ฟังมีการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ตามวาสนาบารมีของแต่ละบุคคล ซึ่งมีระดับที่แตกต่างกัน คือ ขึ้นชมยินดีเข้าถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต เป็นกัลยาณปุถุชน บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ หรือเป็นอุปปนิสัยเกี่ยวพันตามสงฆ์ในภพชาติต่อไป นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์ต่อชีวิตและสังคมในด้านอื่นๆ อาทิ ด้านการเมืองการปกครอง ทำให้ผู้มีหน้าที่ปกครองเป็นคนซื่อสัตย์ยุติธรรม ไม่มีอคติ สังคมเกิดความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่เย็นเป็นสุข ด้านสังคมสงเคราะห์ทำให้คนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมากขึ้นทั้งในระดับครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ด้านการศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาคนเป็นคนมีความรู้อย่างแตกฉาน และด้านการเผยแผ่ทำให้พุทธศาสนิกชนและผู้ได้สดับเข้าใจในคำสั่งสอนและเป็นผู้มีสัมมาทิฐิมากขึ้น

๑.๖.๒.๔ พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา) ซึ่งศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท^{๓๕} พบว่าคำว่าประโยชน์ในทรรณะของพุทธ

^{๓๔} พระมหาศรีสุพรรณ อุดตทิโป (กานนท์), การประยุกต์ใช้วาจาสุภาษิตที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย, (๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๒), <<http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=254970>>.

^{๓๕} พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา), การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท, (๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๑), <<http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=254312>>.

ปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความสุขหรือสิ่งที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น หรือแปลว่า จุดหมายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น ๒ ประการ คือ ประโยชน์ทางวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น และประโยชน์ทางด้านจิตใจ ได้แก่ การบรรลุคุณธรรม ทั้งมรรคผลนิพพาน หรือระดับขั้นของการพัฒนาจิตใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักประโยชน์อยู่ ที่การทำประโยชน์เพื่อมวลชนและมีรายละเอียดอยู่ ที่การคำนึงถึงประโยชน์ตนเอง เป็นอันดับแรก จากนั้นจึงจะขยายความพร้อมมูลของตนเองไปช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์ตนเอง ซึ่งเมื่อทำเช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายขึ้น กล่าวคือ ทั้งตนเองและผู้อื่นก็ได้ประโยชน์ร่วมกัน โดยที่ประโยชน์ในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นแบ่งได้เป็น ๖ ประเภท คือ ๑) ประโยชน์ชาติ นี้ ๒) ประโยชน์ชาติหน้า ๓) ประโยชน์สูงสุด ประโยชน์ ๓ ประการนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ามนุษย์ควรบรรลุประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้าให้ได้ นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ที่เหลืออีก คือ ๔) ประโยชน์ตน ๕) ประโยชน์คนอื่น ๖) ประโยชน์สองฝ่าย ประโยชน์ ๓ ประการนี้ มนุษย์จะต้องยึดเอาประโยชน์ตนก่อน กล่าวคือ อันดับแรกมนุษย์จะต้องมีความพร้อมก่อนที่จะไปช่วยเหลือคนอื่น เพราะเมื่อไม่บรรลุประโยชน์ตนเองก็ช่วยเหลือคนอื่นได้ยาก นอกจากนี้จากการศึกษาวิจัยยังพบว่า แนวคิดเรื่องประโยชน์ในทฤษฎีพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีอิทธิพลต่อสังคมในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น

ความคิดเห็นโดยภาพรวมในการทบทวนวรรณกรรมและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารที่ได้มีผู้ศึกษาแล้วนั้น ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากับการสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อย่างไรก็ดี หากพิจารณาว่า ใคร พูดอะไร ด้วยวิธีการและช่องทาง กับใคร ด้วยผลอะไร การศึกษานั้นๆ ก็ได้ให้ความรู้ที่เป็นส่วนๆ เฉพาะเรื่องไป เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับผู้ส่งสาร (บางส่วน) ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสาร (บางส่วน) ยังไม่ได้ให้ภาพรวมถึงการสื่อสารที่ถูกจัดเป็นหมวดหมู่อย่างมีวัตถุประสงค์ และผลที่เกิดจากการสื่อสารนั้น ดังเช่น การสื่อสารที่มีผล หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นจะต้องสื่อสารอย่างไร มีเนื้อหา ลักษณะ รูปแบบ วิธีการ หลักการและหลักปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อทำความเข้าใจถึงเนื้อหาและลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสาร

ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นเป็นอย่างไร โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ การเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากข้อมูลภาคเอกสาร คือ พระไตรปิฎก และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ศึกษา วิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ โดยมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และซีดีรอมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

หนังสือสำคัญอื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเอกสารด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๗.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาที่ต้องการทราบตามวัตถุประสงค์ในประเด็นลักษณะของการสื่อสาร หลักการและหลักปฏิบัติด้านการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคม โดยแบ่งเนื้อหาเป็น ๓ บท ได้แก่บทที่ ๒, ๓ และ ๔

๑.๗.๒.๑ บทที่ ๒ ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเนื้อหาสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยใช้หน่วยการวิเคราะห์ด้านการสื่อสารโดยอาศัยเกณฑ์เรื่ององค์ประกอบของการสื่อสารตามทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล โดยมีมุ่งเน้นที่องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ร่วมกับเกณฑ์ของลาสเวลล์ในประเด็น ใคร พูดอะไร ด้วยวิธีการและช่องทางใด ไปยังใคร ด้วยผลอะไร โดยพิจารณาเนื้อหาสารที่สัมพันธ์กับผู้รับสาร, วัตถุประสงค์หรือเจตนาในการสื่อสาร และบริบทในการสื่อสาร

๑.๗.๒.๒ บทที่ ๓ ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบ และวิธีการการสื่อสารในพระไตรปิฎกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยใช้หน่วยการวิเคราะห์ด้านการสื่อสารโดยอาศัยเกณฑ์เรื่ององค์ประกอบของการสื่อสารตามทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล โดยมีมุ่งเน้นที่องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ร่วมกับเกณฑ์ของลาสเวลล์ในประเด็น ใคร พูดอะไร ด้วยวิธีการและช่องทางใด ไปยังใคร ด้วยผลอะไร โดยพิจารณาลักษณะ

รูปแบบ วิธีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับผู้รับสาร, วัตถุประสงค์หรือเจตนาในการสื่อสาร และบริบทในการสื่อสาร

๑.๗.๒.๓ บทที่ ๔ ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดจากการสื่อสาร โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการวิเคราะห์ในบทที่ ๒ และ ๓ โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสังคมใน ๒ ระดับ คือ

ก. ระดับปัจเจก

วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจก ในเรื่องสถานภาพ เป้าหมายของชีวิต และความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม การดำเนินชีวิต

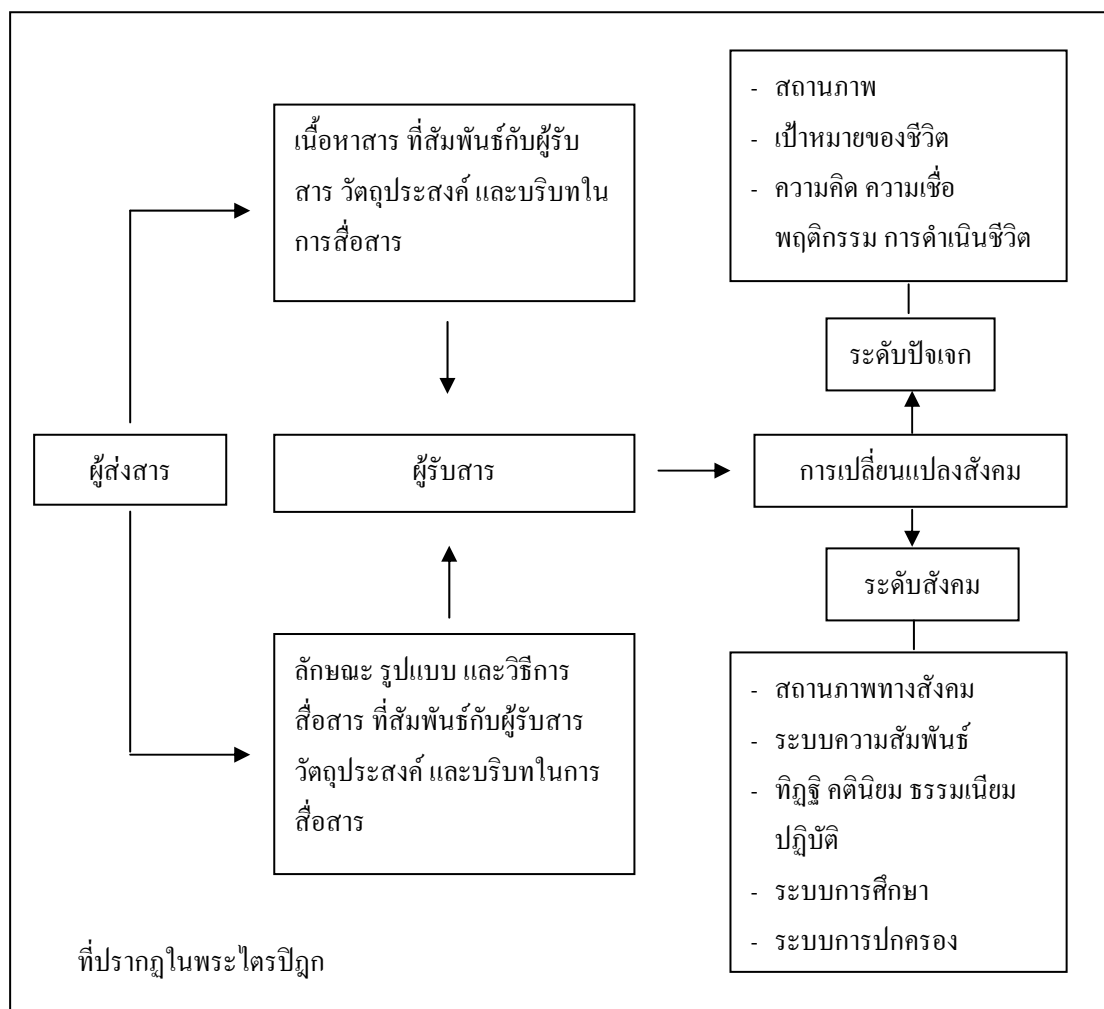
ข. ระดับสังคม

วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับสังคม ในเรื่องเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคม ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม ทัศนคติ คตินิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ ระบบการศึกษา และระบบการปกครอง

๑.๗.๓ การนำเสนอ

นำข้อมูลที่ได้จากการจัดหมวดหมู่ ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ จัดทำเป็นรูปเล่มสารนิพนธ์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ได้แก่บทที่ ๑ ส่วนเนื้อหา ได้แก่ บทที่ ๒, ๓ และ ๔ และส่วนสรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ ได้แก่บทที่ ๕ รวม ๕ บท

กรอบแนวทางในการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวทางในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงเนื้อหาสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๘.๒ ได้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะ รูปแบบ วิธีการการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดจากการสื่อสาร ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๑.๘.๔ ได้แบบอย่างแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ที่สามารถอ้างอิงได้ และสามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสาร ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม ในบริบทการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน